

Jan Neruda - Kam s ním?

Byl čtenář už někdy ráno na ulici? Já nechci čtenáře urazit, já vím, že čtenář je nóbl a nemá zapotřebí, aby vstával před devátou – no ale náhoda! A když tedy náhoda ho vyvedla někdy z domu dřív, zajisté že sobě při známém svém bystrozraku povšiml, že na ulici jsou nejen lidé, nýbrž i věci, jichž tu nikdy nevidává. Jakož také při známé jeho duchaplnosti není pochyby, že o těch lidech a věcech, hlavně ale o těch věcech, pak přemítal. Někde u domu stojí starý džbán. Někde na pokraji chodníku sdrátovaná bandaska. Někde uprostřed ulice leží pekáč. Jak tam přišly ty věci? Vyšly si za noci z nestřežených polic a netrefily pak domů, když se rozbřesklo ráno? Ztratily nějakou náhodou, při ranním nakupování, svou kuchařku a čekají teď zde jako dobře vycvičený pes, který osamotněv usedne třeba doprostřed cesty a ohlíží se, až si ho pán zase najde?

Nu dobře. Teď se mluví o choleře a o přípravách na ni – prosím čtenáře, aby mne nevyrušoval, aby se neptal, jak že to souvisí spolu – jen ať mne nechá klidně psát a psát, nakonec se přece jen uvidí zase, že nemluví tak příliš hloupě! Tedy: mluví se o choleře. Co prý člověk má všechno dělat, aby jí zabránil. Především: čistota bytu je prý půl zdraví. Desinfekce vzduchu je prý také půl zdraví. Zdravé maso hovězí, telecí a vepřové je prý rovněž půl zdraví. Dobré plzeňské pivo je prý opět půl zdraví. Suma sumarum: když dá na všechny předpisy řádně pozor, je prý člověk v době cholery 2 a půlkrát zdravější, nežli je vlastně zapotřebí. Proč bych ale nedal na všechny předpisy úpěnlivě pozor, když jsou a) k mému zdraví, b) když plnění předpisů úředních člověka zároveň plní rozkoší nevýslovnou?

Jakmile jsem si tedy na nejbližším nároží přečetl dotyčné magistrátní nařízení, přerušil jsem ihned procházku svou a vrátil se domů. No – já myslím, čisto je tu dost! Podlaha a náradí je pod stálým a pečlivým dozorem mé Anči. Knihy jsou sice jen pod dozorem mým vlastním, ale domnívám se, že trochu prachu jim ani neškodí – vždyť vypadají sice tak okázale, tak chlubně a hloupě! A ostatek – hm, ostatek už vlastně žádný není. Leda tedy lože – copak by ale mohlo být ve světě čistějšího, nežli mládenecké lože!

Polštáře jako dvě labutě. Pokrývka jako plášť lilie. Poslámka jako sníh. Žíněnky jako buchtíčky. Slamník – slamník –

„Ančo!“

„Račte?“

„Kdypak jsem si dal naposled přecpat svůj slamník?“

„To já nevím – co jsem tady, ne – už musí být samá řezanka.“ –

Anča je u mne šest let. Vzpomínám zpátky, až za těch šest let – marné vzpomínání! Koupil jsem ten slamník, vycpaný a prošíty, ještě za dob růžového mládí –

„Ančo!“

„Račte?“

„Tadyhle máte 75 krejcarů – dojdete ihned k senaři pro tři otepi slámy – ihned, povídám!“

Anča letí. Anča přivlíkne tři otepi slámy. Chytne slamník, vypáře prošívání, rozpáře švy, zamuchlá uvnitř slamou –

„Ale – kam pak dáme tu slámu starou!“

Přece jen je rozum ženský bystřejší než náš! Na to bych byl nepřipadl ještě dlouho! Ano, vždyť nežli cpeme na novo, musíme dřív vyndat slámu starou a – kam s ní? Vyhodit ji okny, někomu na hlavu?

„Kampak se dává taková sláma stará?“

„To já nevím!“

„Hm,“ povídám najednou, „zde máte peníz, jenž je šesták. Jděte tamhle do toho vysokého domu. Tam mají jámu na smetí – dejte domovníkovi ten peníz šesták a on vám dovolí, abyste do jámy vysypala slamník.“ Vždyť on rozum mužský také není zrovna k zahození!

Šla a přišla. Že prý domovník nechce. Že prý tam do jámy házejí služky také horký popel a sláma by se mohla vzchytit. A jáma by prý také byla brzy plna a sedlák si teď pro smetí nepřijede, až v zimě, teď prý má doma dost co dělat.

„Tak co?“

„Já nevím!“

„Ale, ale!“ volám po chvíli – mozek mužský je až obdivuhodně plodný! – „zítra je středa, obecní vůz přijede pro smetí! Vezmete ten peníz šesták, dáte polovinu smetaři, který zvoní, polovinu kočímu, a vysypou vám to sami na vůz.“

„Dobře, ale na čem pak račte dnes tedy spát? Slamník už nemohu dát do postele, je rozpárán, sláma by propadala skrz prkýnka.“ „Arci – no ale – budu spát tedy na zemi! Rozložíme postranní, dlouhý ten polštář tamhle z pohovky na zem, pěkně na něj usteleme – a budu spát jako kníže.“

Také jsem spal jako kníže. A hned ráno vynesla Anča slamník na chodbu přede dveře, a čekali jsme. Zvoník přišel a já se honem vyložil z okna, abych byl procedury svědkem. Vůz přihrčel, Anča se vyhrnula se slamníkem před dům.

„A kdyby mi dávali zlatku, já jim to na vůz nevezmu – já nesmím, mám zákaz!“ zvolal kočí a práskl do koní.

Anča táhla slamník zase domů.

„To je už hloupé!“ povídám.

„Je to hloupé,“ potvrzovala Anča.

„Tak přece se k něčemu mějte – pro Pánaboha! – zeptejte se někde, co dělají lidé jiní!“

Anča letí. Asi za hodinu zase přiletí. „Že prý nejlíp to spálit v kamnech.“

„Inu ovšem – že nás to nenapadlo! Tedy palte! A víte co? Jděte se po domě trochu poptat, nebudou-li někde péct buchty a nepřejí si pořádně podpálit troubu? Nebo propláknout pec – rozumíte?“

Anča letí už zase. A pak vyřizuje, že prý nikde nebudou péct buchty, a nikde že si nepřejí propláknout pec. Ona ale že už musí teď do trhu a hrát si s tím spalováním že prý nemůže také, až tedy večer. Že prý aby člověk pak pořádku při tom seděl. – Nu dobře!

Nadešel večer a odbyla se večere. Anča začla tahat slámu, dělat věchty a strkat je do pece. Já jsem si zasedl do pokoje k psacímu stolku a naslouchal, jak to z kuchyně do komínu pěkně táhne a hučí. Kouřil jsem spokojeně viržinku svoji – já tenhle hukot v komínu mám náramně rád!

Náhlý hřmot před domem. Lidské hlasy venku, zvonění pak na dům. Vyskočím a naslouchám do chodby, co že se děje. Že prý u nás z komínu lítá oheň a lítá až na třetí střeche.

„Pro pána boha, Ančo – přestaňte pálit! Honem s tím slamníkem někam do pokoje, a přijdou-li na nás, tvařte se, jako byste nevěděla ani muku. Jsou kamna rozpálena?“

„I toto – od těch pár věchtů – studena jsou skoro!“

Nepřišli – zaplat' Pánbůh! Oheň přestal po střeších lítat a lidé na ulici se po nějaké hodině rozešli.

Bafal jsem mrzutě do stropu. A hodně mrzut ulehl jsem pak zase na zem.

Ovšem následující jitro mne zase osvěžilo. Vyšel jsem si ihned ven, abych pátral. Ptal jsem se policejního strážníka. Ptal veřejného posluhy. Ptal všech svých paniček známých.

Strážník salutoval: „To já nevím.“ Posluha nadzdvihl čepici: „Prosím, to nevím.“ Paničky řekly jedna jako druhá: „Ano, s takovými věcmi je to věc těžká!“

„Holka, holka,“ povídám Anče zase doma, „to bude potíž! – Ale co naplat, takhle to nenecháme přece! Umíte kornouty dělat – ne? no já vás naučím, pojďte!“ A dělali jsme kornouty a nacpávali slámou. A když jich byla už hromádka pěkná, nacpal jsem si jich do kapes, šel zas na procházku a trousil kornouty, kudy jsem chodil. Téhož dne byl jsem na procházce ještě šestkrát. Následujícího dne pak dvanáctkrát.

Prováděl jsem to tak čtyři dny, a pak se ukázalo, že jsme ze slamníku vyprázdnili jen malý cípek. A počítal jsem, že bych musil asi sedm měsíců takhle chodit.

Zajisté nepotřebuji říci, že jsem už stonal. Na nic jiného jsem už nemyslel. V hlavě jsem měl už jenom slámu a před očima také slámu. Tamhle v tom koutě pokoje stály tři snopy, tamhle v tom koutě nebohý můj slamník, a tamhle zas z pohovky ten polštář dlouhý – kam – kam obrátit

oči? A když jsem uléhal na zem, klel jsem a huboval, že to bylo věru až hanba. Nespal jsem téměř, vstával jsem ráno už před slunce východem a utekl hned zas na procházku.

A při jedné té procházce se tedy stalo, že jsem sobě všimnul na ulici právě oněch džbánů, bandasek a pekáčů, jichž sobě bystrozraký čtenář všimnul ovšem hned na počátku tohoto článku.

S těmi džbány, bandaskami a pekáči má se to ale takhle: Každý Pražan smí mít nějaký džbán, po případě bandasku, a také pekáč – v tom není závady a na to není trestu. Ale ono se stane, že džbán na př. se rozbije – a teď to začne! Kam s ním!? Vyhodíš-li jej na dvůr, přinutí tě domovník, aby sis jej vzal hezky zase zpátky. Vyhodíš-li jej na ulici, sebere tě strážník. Vyhodíš-li jej smetařovi na vůz, smetař ti jej shodí. Nevezme ho ani za nejlepší diškreci, má přísný zákaz. – Dobrá. Vezmeš tedy džbán v noci, vyjdeš na ulici a postavíš jej nepozorován – no kamkoli. A následujícího dne sebere jej smetař pěkně z ulice, i bez diškrece, a je dobře.

Projela mne myšlenka hanebná! Jakpak kdybychom tedy já a Anča chytli v noci slamník, donesli jej tamhle za roh a slámu vysypali? – Myšlenka rozhodně nepěkná – nepořádná – protizákonná – ale přiznám se: mně se líbila! Člověk se, ach, tak snadno stane špatným!

Arci – já mám malér. Najednou, bůhví odkud, bude tu stát patrola. Bude chtít, abych tu slámu zase sebral. Já se budu bránit, spáchám naposled nějaký mluvený zločin, seberou mne, odvedou – pojednou bude po mé dosavadní bezúhonnosti občanské – ale to už je všechno jedno – já –

„Milostpane – milostpane“ – vrazila pojednou Anča do pokoje – „já už vím, kam s tou slámou! Mlíkařka – ta, která tamhle s vozíkem stává – bere prý ji ráda, potřebuje stlaní doma pro chlív! Zítřej to dáme!“

„Je to ale jisté?“

„Jisté!“

Co mám říci ještě dále!? Spal jsem tu noc dobře. A následujícího jitra nesli jsme tedy já a Anča slamník k mlíkaře, když se byla Anča ovšem ještě dříve pozeptala, zdali dárek náš vskutku také přijme.

Byl to okamžik krásný! Když nám mlíkařka podávala prázdný pytel zase zpátky, byl jsem překonán dojmem, políbil jsem jí ruku, objal vřele její kobylu a kráčel pak se zaroseným zrakem domů.

A doma jsme chytli čerstvou slámu a cpali tedy znova. A když byl slamník zase už plný, chytl jsem Anču, začal hvízdát „Na tý louce zelený“ a točili jsme spolu kolem slamníku sousedskou, až se nám zatočila hlava.

To je ta celá historie, tak jak se stala a jak ji povídám. Je časová; jsem s ní spokojen, končím.

NERUDA, Jan. *Výbor z díla*. 1. vyd.. Praha: Mladá fronta, 1951, Kam s ním. s. 290 – 295.

KŘIVÁNEK, Vladimír. *Jan Neruda*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1983, Tvůrce českého fejetonu. s. 79 - 86.

- 1) Proč si chtěl autor vyměnit slámu ve slamníku?
- 2) Co všechno se slamníkem podnikli?
- 3) Jak problém vyřešili?
- 4) Proč konal autor časné ranní procházky (před devátou)?
- 5) Čeho neobvyklého si při nich všiml?
- 6) Kde (ve kterém městě) se příběh odehrává? Jde to zjistit z textu?
- 7) Text je plný humoru – situačního i jazykového. Vyhledej některé humorné situace a obraty.
- 8) Co obvykle znamená: mít v hlavě slámu?
- 9) V textu je použito několik přirovnání – najdi je.
- 10) Tento literární útvar je Nerudovým výtvozem. Když se začala rozvíjet česká žurnalistika, chyběl mu konkrétní žánr, který by odpovídal jeho potřebám. Jak se tento útvar, do dnes používaný, nazývá?
- 11) Shrň jeho znaky.

- 12) Ačkoliv psal velmi těžce, napsal jich velké množství. Zjisti, nebo odhadni počet článků tohoto druhu.
- 13) Neruda se svými texty v novinách stal tvůrcem veřejného mínění. Do kterých novin přispíval (které redigoval)?
- 14) Jak své články podepisoval?
- 15) Nejslavnějšími fejetony (přímo chloubou Národních listů) se staly fejetony z cest (cestopisné). Vyhledej, které země navštívil.
- 16) Jeho novinářská činnost je i přes obrovské zásluhy (a velkou oblibu za jeho života) dnes lehce opomíjena, dnes je známý především jako básník. Byl uznáván i ve své době jako básník?

Řešení:

- 1) Dělal si doma pořádek (udržoval čistotu – při varování před cholerou) – a zjistil, že svůj slamník používá už velmi, velmi dlouho.
- 2) Chystali se ho hodit do odpadní jámy, dát člověku, který svázal odpad, trousil ho po troškách po Praze, pálili v kamnech.
- 3) Věnovali slámu mlékařce – na podestýlku do chléva.
- 4) Nemohl spát.
- 5) Odloženého nádobí, kterého se lidé takto zbavovali.
- 6) V textu není o konkrétním městě ani písmenko, ale Neruda psal to, co viděl, je to s největší pravděpodobností Praha.
- 7) Situační - už jenom snaha zbavit se slamníku; představa, jak vážený občan „ztrácí“ na ulici slámu ze slamníku; troušení slámy po kornoutech; doba potřebná k jejímu odnošení...
jazyková - popis věcí na chodníku (úvodní odstavec); sčítání zdraví včetně plzeňského piva; v hlavě jsem měl jenom slámu...
- 8) Být hloupý.
- 9) Polštáře jako dvě labutě, pokrývka jako plášť lilie, poslámka jako sníh, žíněnky jako buchtíčky.
- 10) Fejeton.
- 11) Lehce, s nadsázkou a humorem, komentuje postřehy z každodenního života. Nadnese nějaký problém a stručně vypráví, jak ho s řešil.
- 12) Do různých novin jich napsal 2260; tři roky před smrtí upoután na lůžku po pádu na náledí, fejetony posílal po poslíčkovi; 2. 8. 1891 poslední fejeton, 22. 8. umírá
Za svého života (1876 – 79) vydal pět sbírek svých fejetonů – uvědomil si, že se za rozmanitostí fejetonů ztrácí smysl jeho uměleckého úsilí, proto je vydává knižně. Kam s ním je třetí svazek – Žerty, hravé a dravé.
- 13) 1856 pražský německý časopis Tagesbote aus Böhmen, 1858 rediguje Máj, 1859 – 61 Obrazy života, Národní listy (nejprve v mládí přispíval, pak 65 – 91), Čas (1861 – 64, 62-64 red.), Hlas (1865 se spojil s Národními listy), 65 – 67 zakládá a rediguje Květy, s Hálkem vydával Lumír.
- 14) Δ, poprvé v Čase 1861.
- 15) Vídeň, Paříž, Balkán, Blízký východ, Cařihrad, Egypt, Itálie, Berlín, severní Německo a Helgoland + cesty po Čechách. Cestuje od 60. let, na cesty se pečlivě připravoval, seznamoval se předem s historickým, politickým i uměleckým charakterem země, na místě provedl analýzu života a prostředí, informoval věcně a objektivně, výstižně charakterizoval jevy i atmosféru bez zdlouhavých popisů – proto jsou tak živé, měl schopnost plasticky zachytit v široké mozaice obrazů proměnlivou tvář soudobého světa. Nešlo mu o objevování historie, nýbrž o soudobý život a soudobého člověka. Podával zprávu o všech vrstvách obyvatelstva.
- 16) Jako básník nebyl uznáván, byl velmi kritizován kvůli pesimistickému ladění jeho poezie (nebyla pochopena). Byl ve stínu Vítězslava Háška.